

ԿՈՌՊԵՐԱՏԻՎԻ ԱՆՂԱՄԻ ԻՐԱՎԱԿԱՆ ԿԱՐԳԱՎԻՃԱԿԸ

Արթուր Վարդանյան

ԵՊՀ քաղաքացիական իրավունքի ամբիոնի ասպիրանտ

Կոոպերատիվի անդամի իրավական կարգավիճակը պարզելը, իրավունքների և պարտականությունների հստակ շրջանակը որոշելը կարևոր նշանակություն ունեն անդամներին ներգրավելու, գրավչությունը մեծացնելու և այդ շարժմանը զարկ տալու գործում:

Կոոպերատիվը՝ որպես իրավաբանական անձի յուրահատուկ տեսակ, իր գործունեությունը կազմակերպում և իրականացնում է ֆիզիկական անձանց միջոցով, որոնք կոոպերատիվի անդամներ են համարվում: Ընդ որում, ի տարբերություն իրավաբանական անձանց մյուս տեսակների (սահմանափակ պատասխանատվությամբ և բաժնետիրական ընկերություններ), կոոպերատիվը պետք է ունենա մեկից ավելի անդամ: Տարբեր երկրներում կոոպերատիվների ստեղծման համար անհրաժեշտ անդամների նվազագույն թիվը տարբեր է և որպես կանոն տատանվում է երկուսից յոթ հոգու միջև: Աշխատանքի միջազգային կազմակերպության ուղեցույցի համաձայն՝ կոոպերատիվի ստեղծման համար անհրաժեշտ է նվազագույնը 3 անդամի առկայություն¹:

«Գյուղատնտեսական կոոպերատիվների մասին» ՀՀ օրենքի (այսուհետ՝ նաև Օրենք) 7-րդ հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն՝ կոոպերատիվը կարող է ստեղծվել առնվազն հինգ անդամի կազմով²:

Կոոպերատիվի անդամ կարող են լինել ֆիզիկական և իրավաբանական անձինք, սակայն հարկ է նկատել, որ իրավաբանական անձինք կարող են լինել միայն սպառողական (ոչ առևտրային) կոոպերատիվների անդամ, իսկ ֆիզիկական անձինք՝ և՛ սպառողական, և՛ առևտրային: Առաջին հայացքից թվում է, թե այս տարանջատումն ունի զուտ տեսական նշանակություն, սակայն հաշվի առնելով այն, որ կոոպերատիվների աշխատանքին մասնակցելը անդամի հիմնական պարտականությունն է և շահույթի բաշխման հիմնական չափորոշիչը, ուստի մեծ է նաև այս տարանջատման և օրենսդրական մակարդակում դրա հստակ ընդգծման գործնական նշանակությունը: Այնինչ շատ օրենսդիրներ, չըմբռնելով խնդրի խորությունը և վեճի գործնական նշանակությունը, օրենսդրական մակարդակում ամրագրում են, որ կոոպերատիվի անդամ կարող են դառնալ ինչպես ֆիզիկական, այնպես էլ իրավաբանական անձինք: Այդպիսի մոտեցում է դրսևորվել նաև մեր հանրապետությունում. Օրենքի 11-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ «Կոոպերատիվի անդամ կարող են դառնալ իրավաբանական և տասնվեց տարին լրացած ֆիզիկական անձինք»: Օրենքը չի տարանջատում առևտրային և ոչ առևտրային կոոպերատիվները: Այնինչ, ինչպես իրավաբաններն նշում է իրավաբան-գիտնականների Ճնշող մեծամասնությունը, առևտրային կոոպերատիվներին կարող են անդամակցել միայն ֆիզիկական անձինք, իսկ իրավաբանական անձինք կարող են ունենալ միայն աֆիլացված (փոխկապակցված) կամ, ինչպես մեր Օրենքում է ամրագրված, ներդ-

¹ Տե՛ս The ILO guidelines for cooperative legislation Henry, 2012, էջ 73:

² Տե՛ս ՀՀՊՏ 2015.12.30/91(1180):

րող անդամի կարգավիճակ¹: Հարկ է նկատել, որ նման մոտեցումն իր դրսևորումն է գտել ոչ միայն տեսական գրականության մեջ, այլ օրենսդրական մակարդակում. օրինակ՝ Ռուսաստանի Ղաշնության «Գյուղատնտեսական կոոպերատիվների մասին» օրենքում հստակ նշվում է, որ առևտրային կոոպերատիվի անդամ կարող են լինել միայն ֆիզիկական անձինք, իսկ վերջիններիս աշխատանքային մասնակցությունը կոոպերատիվի աշխատանքներին պարտադիր է»²: Նմանատիպ մոտեցում է ամրագրվել նաև Ամերիկայի Միացյալ Նահանգների «աշխատավորների կոոպերատիվ» (workers' cooperative) մոդելում³:

Հարկ է նկատել նաև, որ ԱՊՀ երկրների՝ կոոպերատիվներին վերաբերող մոդելային օրենքի նախագիծը նախատեսում է, որ բոլոր տիպի կոոպերատիվների անդամ կարող են լինել միայն ֆիզիկական անձինք⁴, ինչի հետ, սակայն, մենք համակարծիք չենք, քանի որ ժամանակակից տնտեսական հասարակարգի պայմաններում իրավաբանական անձանց մասնակցությունը առևտրային կոոպերատիվներին ներդրող անդամի կարգավիճակով, կարող է լուրջ խթան դառնալ գյուղատնտեսական կոոպերացիան զարկ տալու և գյուղական համայնքների տնտեսական ներուժը զարգացնելու առումով:

Վերոգրյալը հաշվի առնելով՝ կարծում ենք՝ «Գյուղատնտեսական կոոպերատիվների մասին» ՀՀ օրենքի 11-րդ հոդվածը անհրաժեշտ է լրացնել նոր՝ 1.1 մասով՝ հետևյալ բովանդակությամբ.

«1.1 Առևտրային կոոպերատիվի անդամ կարող են դառնալ միայն ֆիզիկական անձինք: Իրավաբանական անձինք կարող են անդամակցել միայն ոչ առևտրային կոոպերատիվներին, իսկ առևտրային կոոպերատիվներում կարող են ունենալ ներդրող անդամի կարգավիճակ»:

Կոոպերատիվի հավակնորդները այդպիսի կարգավիճակ կարող են ձեռք բերել ինչպես կոոպերատիվի ստեղծման պահից, այնպես էլ դրա գործունեության ընթացքում՝ անդամագրվելու վերաբերյալ դիմում ներկայացնելով: Դիմումը քննարկվում է առաջիկա ընդհանուր ժողովի ընթացքում՝ կայացնելով համապատասխան որոշում, որի մասին դիմումատուին ծանուցվում է:

Կոոպերատիվին անդամակցելը իրավաբանական փաստ է, որի ուժով անդամի և կոոպերատիվի միջև ծագում են փոխադարձ իրավունքներ և պարտականություններ, որոնց ամբողջությունն էլ կոոպերատիվի անդամի իրավական կարգավիճակն է: Ընդ որում դրանց շրջանակը կարող է նախատեսված լինել ինչպես օրենքով, այնպես էլ կոոպերատիվի կանոնադրությամբ:

Որոշ իրավաբան-գիտնականների կարծիքով՝ կոոպերատիվի անդամակցության պարտադիր պայման է նաև փայի վճարումը⁵: Սակայն ինչպես նշում են իրա-

¹ St' u **Берсункаев Г. Э.** Правовое положение субъектов предпринимательской деятельности. Сб. науч. тр./ Отв. ред. **В. С. Бельх.** Екатеринбург, 2002. էջ 103-104; Коммерческое право: Учеб. в 2 ч. Ч. 1 / Под ред. В. Ф. Попондопуло, **В. Ф. Яковлевой.** 3-е изд., перераб. и доп. М., 2002, էջ 195 (авт. раздела—Д. В. Нефедов):

² St' u Федеральный закон "О сельскохозяйственной кооперации" от 08.12.1995 N 193-ФЗ (последняя редакция), հոդված 3, մաս 1-ին և հոդված 13, մաս 1-ին:

³ St' u **Carla Neeley Freitag,** Taxation of Cooperatives, 744 BNA Tax Management Portfolio § I (2d ed. 2008), էջ 1:

⁴ St' u Модельный закон о кооперативах и их объединениях (союзах) (принят в г. Санкт-Петербурге 06.12.1997. Постановлением 10-18 на 10-ом пленарном заседании межпарламентской асамблеи государств-участников СНГ. Постановление N 10-18 от 6 декабря 1997 года), հոդվածներ 1, 10:

⁵ St' u **Коваленко Е. И.** К вопросу об объектах права собственности колхозного двора// Уч. зап. Пермского гос. ун-та. Т. XIX. Вып. 4. Пермь, 1961, էջ 146:

վաբան գիտնականների ստվար հատվածը, անդամության հանգամանքը չի կարող պայմանավորված լինել դրանով, սակայն չվճարելը կարող է հանգեցնել մի շարք անբարենպաստ հետևանքների, այդ թվում՝ հեռացում կոոպերատիվից¹: Եվ պատահական չէ, որ իրավաբանական գրականության մեջ արտահայտվել է տեսակետ, որ անդամի հիմնական իրավունքը փայի նկատմամբ նրա իրավունքն է, որը ձեռք է բերվում այն վճարելուց հետո²: Փայի նկատմամբ անդամի իրավունքը նշանակում է փայը տիրապետելու, օգտագործելու և տնօրինելու հնարավորություն: Փայի արժեքը անդամի գույքային մասնակցության չափն է կոոպերատիվի ընդհանուր գույքային կազմում և յուրաքանչյուր անդամի մասնակցության թվային ցուցիչն է³: Պարտադիր փայի արժեքը պետք է հավասար լինի կոոպերատիվի բոլոր մասնակիցների համար, ինչն ամրագրված է նաև «Գյուղատնտեսական կոոպերատիվների մասին» ՀՀ օրենքի 22-րդ հոդվածի 3-րդ մասով: Իրավաբան-գիտնական Շերշենևիչի կարծիքով՝ «կոոպերատիվի փայը անդամին տալիս է հետևյալ իրավունքները.

1. Շահույթի և վնասների բաշխմանը մասնակցելու հնարավորություն,
2. Կոոպերատիվից դուրս գալիս կամ վերջինիս լուծարվելու դեպքում գույքի փային համարժեք գույք կամ փոխհատուցում ստանալու հնարավորություն,
3. Գործերի կառավարմանը մասնակցելու հնարավորություն»⁴:

Սակայն հարկ է նկատել, որ վերը նշվածները այն իրավունքներն են, որոնք իրացնելիս փայի արժեքը ունի նշանակալի դեր, սակայն ոչ այնպիսի իրավունքներ իրացնելիս, ինչպիսիք են կոոպերատիվի գործունեության վերաբերյալ տեղեկատվություն ստանալու իրավունքը, այլ անդամի փայը գնելու նախապատվության իրավունքը և այլն, քանի որ դրանց իրացման համար փայի արժեքը էական նշանակություն չունի:

Կոոպերատիվի անդամի կարգավիճակի հիմնական տարբերությունը տնտեսական ընկերությունների անդամների համեմատ դրսևորվում է առաջին հերթին աշխատանքային ակտիվ մասնակցությամբ և երկրորդ՝ կառավարման մարմիններում անդամների ակտիվ ներգրավմամբ՝ հաշվի առնելով նաև կոոպերատիվ սկզբունքները: Հենց այս տարբերակիչ հատկանիշներն են հիմք հանդիսացել, որպեսզի առանձին հեղինակներ կոոպերատիվին անդամակցելը դիտեն որպես ինքնուրույն ձեռնարկատիրական գործունեություն,⁵ ինչը, սակայն, իրավացի մոտեցում չէ, և ըստ էության հենց դրանում է դրսևորվում կոոպերատիվների տարբերությունը տնտեսական ընկերակցություններից, որոնց անդամակցել կարող են միայն առևտրային գրանցված սուբյեկտները:

Հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ կոոպերատիվի աշխատանքներին մասնակցությունը կոոպերատիվի անդամի հիմնական պարտականություններից է, ուս-

¹ St`u **Кекуатов К. В.** Кооперация и право. Сб. заключений юрисконсультанта Московского народного Банка / К. В. Кекуатов; Комитет о сельских судосберегательных и промышленных товариществах при Московском обществе сельского хозяйства. М.: Тип. Московского гор. дома трудолюбия и Работного дома, 1914, էջ 94:

² St`u **Тюкавкин-Плотников А. А.** Правовое положение производственного кооператива как субъекта предпринимательской деятельности. Иркутск, 2003, էջ 124:

³ St`u **Мананкова Р. П.** Правоотношение общей долевой собственности граждан по советскому законодательству / Р. П. Мананкова. Томск, Изд-во Томского ун-та, 1977, էջ 82-83:

⁴ St`u **Шершеневич Г. Ф.** Учебник торгового права (по изд. 1914 г.), М., 1994, էջ 144:

⁵ St`u, օրինակ Научно-практический комментарий к части первой Гражданского кодекса Российской Федерации для предпринимателей / Под общ. ред. **В. Д. Карповича.** 2-е изд., доп. и перераб. М., 1999, էջ 196 (авт. комментария - Е. А. Суханов):

տի կոոպերատիվին անդամակցելու ուժով անդամի և կոոպերատիվի միջև սկսվում են աշխատանքային հարաբերություններ: Որոշ հեղինակների կարծիքով՝ կոոպերատիվի և անդամի միջև աշխատանքային հարաբերություններ սկսելու համար բավարար է միայն անդամությունը կոոպերատիվին, և նրանց միջև աշխատանքային պայմանագիր չի կնքվում¹, ինչը, մեր կարծիքով՝ իրավացի է: Ըստ էության ՀՀ կոոպերատիվ օրենսդրության ուսումնասիրությամբ ևս հանգում ենք այն եզրակացության, որ մեր օրենսդիրը ևս անուղակիորեն որդեգրել է այս մոտեցումը, այն է՝ կոոպերատիվի անդամի հետ աշխատանքային պայմանագիր չի կնքվում, սակայն նրա հետ աշխատանքային հարաբերությունները ծագած են համարվում կոոպերատիվին անդամակցելու պահից: Այդպիսի եզրահանգման համար հիմք է ծառայել մասնավորապես «Գյուղատնտեսական կոոպերատիվների մասին» ՀՀ օրենքի 3-րդ հոդվածի 1-ին մասի 17-րդ կետը, որի համաձայն՝ կոոպերատիվի աշխատակից է համարվում այն ֆիզիկական անձը, որի հետ կոոպերատիվը կնքում է աշխատանքային պայմանագիր: Հետևաբար՝ Օրենքը տարանջատում է կոոպերատիվի անդամին կոոպերատիվի աշխատակցից, և այդ տարբերակման հիմքում դրված է աշխատանքային պայմանագիր կնքելու հանգամանքը, այնինչ կոոպերատիվի անդամի հետ՝ անդամության ուժով առաջացող աշխատանքային հարաբերությունների կարգավորումը Օրենքում տեղ չի գտել, ինչը անդամի համար հղի է մի շարք անբարենպաստ հետևանքներով, ինչպիսիք են օրինակ՝ աշխատավարձ ստանալու իրավունքը, առևտրային կոոպերատիվին անդամակցության տարիները աշխատանքային ստաժում հաշվարկելու իրավունքը և այլ խնդիրներ: Նմանատիպ խնդիրներից խուսափելու համար ստորև կանդորադառնանք կոոպերատիվի և անդամի միջև առաջացող աշխատանքային հարաբերությունների կարգավորման՝ միջազգային պրակտիկայում ընդունված մոտեցումներին՝ անելով համապատասխան առաջարկներ մեր օրենսդրությունում եղած բացերը լրացնելու նպատակով:

Նախևառաջ հարկ է նկատել, որ աշխատանքային մասնակցությունը կոոպերատիվի անդամի իրավունք-պարտականությունն է. այն իրավունք է, քանի որ թույլ է տալիս որոշել անդամի մասնաբաժինը կոոպերատիվ շահույթում ըստ մասնակցության չափի, և միաժամանակ պարտականություն է, քանի որ հնարավորություն է տալիս անդամին դուրս թողնել կոոպերատիվից այն դեպքում, երբ վերջինս չի մասնակցում կոոպերատիվի աշխատանքներին կամ իր պարտականությունները կատարում է ոչ պատշաճ²: Ինչպես արդեն նշեցինք, կոոպերատիվի աղանմի հիմնական պարտականություններից մեկը նրա մասնակցությունն է կոոպերատիվի աշխատանքներին, հետևաբար՝ որպեսզի այդ պարտականությունը լինի իրագործելի, պետք է ամրագրված լինի օրենքով: Կոոպերատիվի անդամի պարտականությունները սահմանվում են «Գյուղատնտեսական կոոպերատիվների մասին» ՀՀ օրենքի 11-րդ 2-րդ մասի 2-րդ կետով, որը չի պարունակում ոչ մի նշում անդամի կողմից աշխատանքներին մասնակցելու պարտականության վերաբերյալ, փոխարենը նշված կետի «ա» ենթակետով սահմանված է, որ կոոպերատիվի անդամը պարտավոր է «մասնակցել կոոպերատիվ ներքին գործարքներին՝ սույն օրենքի և կանոնադրությամբ սահմանված դրույթների համաձայն»: Հարկ է նկատել, որ ներքին գործարքներին մասնակցությունը աշխատանքային մասնակցության դրսևորումներից է, սակայն այն բնորոշ է միայն սպառողական՝ ոչ առևտրային կոոպերատիվներին, այնինչ առևտրային կոոպերատիվներում աշխատանքային մասնակցությունը կարող է դրսևորվել, օրինակ՝ հողի մշակման, փաթեթավորման և տարաբնույթ այլ

¹ Տե՛ս <http://analitikadela.ru/subnneektyi-predprinimatelskoy-deyatelnosti/kollektivnyie-formyi-predprinimatelstva/chlenstvo-v-kooperative.html>, 15. 02. 2018թ. :

² Տե՛ս նույն տեղում:

աշխատանքերում: Հավանաբար նմանատիպ թերի սահմանման պատճառը նաև այն է, որ Օրենքը առևտրային կոոպերատիվները չի տարանջատում սպառողական կոոպերատիվներից:

Վերոգրյալը հաշվի առնելով՝ առաջարկում ենք Օրենքի 12-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 2-րդ կետի «ա» ենթակետը շարադրել հետևյալ կերպ.

«2) կոոպերատիվի անդամի պարտականություններն են՝

ա. Մասնակցել առևտրային կոոպերատիվների աշխատանքային գործունեությանը և սպառողական կոոպերատիվների ներքին գործարքներին՝ կոոպերատիվի կանոնադրությամբ և ընդհանուր ժողովի որոշումներով սահմանված կարգով»:

Ինչպես ցույց է տալիս միջազգային փորձի ուսումնասիրությունը, կոոպերատիվի և անդամի միջև առաջացող աշխատանքային հարաբերությունները կարգավորվում են կոոպերատիվ օրենսդրությամբ: Այդպիսի մոտեցում է որդեգրված Ֆրանսիայում, իսկ Իսպանիայում կարգավորումը թողնված է աշխատանքային օրենսդրությանը, եթե կոոպերատիվ օրենսդրությամբ այլ բան նախատեսված չէ¹: ՌԴ «Արտադրական կոոպերատիվների մասին» օրենքը ևս մանրակրկիտ և բավականին ճշգրիտ կարգավորում է այդ հարաբերությունները՝ նշելով, որ կոոպերատիվի անդամի և կոոպերատիվի հարաբերությունները կարգավորվում են սույն օրենքով և կոոպերատիվի կանոնադրությամբ, իսկ կոոպերատիվի և աշխատակցի հարաբերությունները կարգավորվում են աշխատանքային օրենսդրությամբ²: Հատկանշական է նաև այն փաստը, որ 2003 թվականին ԵՄ շրջանակներում ընդունվել է տրանսնացիոնալ կոոպերատիվներին վերաբերող կարգավորում (Regulation), իսկ այդպիսի կոոպերատիվների և նրա անդամների ու աշխատակիցների միջև առաջացող աշխատանքային հարաբերությունների կարգավորման համար ընդունվեց առանձին դիրեկտիվ³:

Ամփոփելով վերոգրյալը, հաշվի առնելով նաև իրավաբանական գրականության մեջ արտահայտված տեսակետերը՝ եզրահանգում ենք, որ կոոպերատիվի և անդամի միջև առաջացող աշխատանքային իրավահարաբերությունները կարգավորվում են ոչ թե աշխատանքային, այլ կոոպերատիվների վերաբերյալ օրենսդրությամբ՝ 2 հիմնական շեշտադրումով.

- Աշխատանքային իրավունքի նորմերը տարածվում են կոոպերատիվի և անդամի այն իրավահարաբերությունների վրա, որոնք կոոպերատիվ օրենսդրությամբ կամ կոոպերատիվի ներքին իրավական ակտերով կարգավորված չեն,

- կոոպերատիվ օրենսդրությամբ նախատեսված աշխատանքային հարաբերությունները կարգավորող նորմերը չպետք է վատթարացնեն անդամի կարգավիճակը աշխատանքային օրենսդրության համեմատ. նման պահանջի չպահպանումը հանգեցնում է այդպիսի նորմերի անվավերության, և այդ հարաբերությունների վրա տարածվում են աշխատանքային իրավունքի նորմերը:

Մեր Աշխատանքային օրենսդիրքը նախատեսում է, որ աշխատանքային հարաբերությունները ծագում են բացառապես աշխատանքային պայմանագրի կամ անհատական իրավական ակտի հիման վրա (հոդված 14), ինչը, սակայն, չի արտացոլում կոոպերատիվի անդամի և կոոպերատիվի միջև առաջացող իրավահարաբե-

¹ St´u Study Group on European Cooperative Law: Draft Principles of European Cooperative Law, May-2015, էջ 23:

² St´u Федеральный закон от 08.05.1996 N 41-ФЗ (ред. от 30.11.2011) "О производственных кооперативах, հոդված 19 մաս 1-ին:

³ St´u Council Regulation (EC) No 1435/2003 of 22 July 2003 on the Statute for a European Cooperative Society(SCE), Council Directive 2003/72/EC of 22 July 2003 supplementing the Statute for a European Cooperative Society with regard to the involvement of employees:

րությունների էությունը: Ուստի հաշվի առնելով վերը թվարկված առանձնահատկությունները՝ առաջարկում ենք Աշխատանքային օրենսգրքի 14-րդ հոդվածը լրացնել հետևյալ բովանդակությամբ.

«1.1 Առևտրային կոոպերատիվի և իր անդամի միջև աշխատանքային հարաբերությունները ծագում են՝ հիմնադիր անդամների դեպքում՝ հիմնադրման (կոոպերատիվի գրանցման) պահից, իսկ մյուս դեպքերում՝ անդամին կոոպերատիվ ընդունելու վերաբերյալ ընդհանուր ժողովի որոշում կայացնելու պահից»:

Նշված փոփոխությամբ կոոպերատիվի անդամակցությունը կդիտվի որպես աշխատանքային հարաբերությունների ծագման ինքնուրույն հիմք, ինչը թույլ կտա կոոպերատիվի անդամին օգտվելու աշխատանքային օրենսդրությամբ՝ աշխատողների համար սահմանված երաշխիքներից, միաժամանակ լրացուցիչ խթան կհանդիսանա կոոպերատիվ շարժմանը նոր թափ հաղորդելու համար:

Սակայն հարկ է նկատել, որ, ինչպես արդարացիորեն նշում են որոշ հեղինակներ, անդամակցությունն ինքնին անդամին հնարավորությունն չի տալիս պատշաճ կատարելու իր աշխատանքային պարտականությունները, քանի որ դա անելու համար անհրաժեշտ է հստակ սահմանել աշխատանքային պարտականությունների բնույթը, կատարման վայրը, աշխատաժամանակը, վարձատրության չափը, որոնք, կարծում ենք, կարող են նախատեսվել նաև կանոնադրությամբ կամ անդամին կոոպերատիվ ընդունելու վերաբերյալ ընդհանուր ժողովի որոշմամբ:

Վերը նշվածը հաշվի առնելով և ցանկանալով ապահովել կոոպերատիվների անդամների կողմից իրենց պարտականությունների պատշաճ կատարումը, միաժամանակ նրանց կողմից աշխատանքային իրավունքների արդյունավետ իրացումը՝ առաջարկում ենք «Գյուղատնտեսական կոոպերատիվների մասին» ՀՀ օրենքը լրացնել հետևյալ բովանդակությամբ նոր՝ 12.1 հոդվածով.

«12. 1 Անդամի և կոոպերատիվի աշխատանքային հարաբերությունների կարգավորումը

1. Կոոպերատիվի անդամի և առևտրային կոոպերատիվի միջև աշխատանքային հարաբերությունները սկսվում են կոոպերատիվին անդամակցելու պահից: Աշխատակցի և կոոպերատիվի միջև աշխատանքային հարաբերությունները սկսվում են աշխատանքային պայմանագրի կնքման պահից:

2. Անդամի և կոոպերատիվի աշխատանքային հարաբերությունները կարգավորվում են սույն օրենքով և կոոպերատիվ կանոնադրությամբ, ինչպես նաև ընդհանուր ժողովի որոշումներով (այդ թվում՝ անդամին կոոպերատիվ ընդունելու վերաբերյալ որոշմամբ):

3. Սույն օրենքով և կանոնադրությամբ չկարգավորված աշխատանքային հարաբերությունների նկատմամբ կիրառվում են ՀՀ Աշխատանքային օրենսգրքի նորմերը:

4. Եթե կոոպերատիվի՝ աշխատանքային հարաբերություններ կարգավորող ներքին իրավական ակտերով նախատեսված կարգավորումները վատթարացնում են անդամի իրավական վիճակը աշխատանքային օրենսդրության համեմատ, ապա կիրառվում են Աշխատանքային օրենսգրքի նորմերը:

5. Աշխատակցի և կոոպերատիվի աշխատանքային հարաբերությունները կարգավորվում են Աշխատանքային օրենսգրքով:

6. Կոոպերատիվի անդամի աշխատաժամանակի հաշվարկի, վարձատրության և կատարվող աշխատանքներին մասնակցելու կարգը սահմանվում է կոոպերատիվի կանոնադրությամբ և ընդհանուր ժողովի որոշումներով (այդ թվում՝ անդամին կոոպերատիվ ընդունելու վերաբերյալ որոշմամբ):

7. Իր աշխատանքային պարտականությունները անբարեխիղճ կատարելու համար անդամը կարող է ենթարկվել Աշխատանքային օրենսգրքով նախատեսված կարգապահական պատասխանատվության ընդհուպ կոոպերատիվից հեռացում:

8. Անդամին՝ աշխատանքային պարտականությունները անբարեխիղճ կատարելու հիմքով կոոպերատիվից հեռացնելու մասին որոշումը ընդունում է ընդհանուր ժողովը՝ անդամների ընդհանուր թվի ձայների պարզ մեծամասնությամբ:

9. Կոոպերատիվին անդամակցելու ժամկետը հաշվարկվում է որպես անդամի աշխատանքային ստաժ:

10. Կոոպերատիվը պարտավոր է ապահովել աշխատանքի անվտանգ տեխնիկական, սանիտարական և այլ անհրաժեշտ աշխատանքային պայմաններ:

11. Կոոպերատիվի աշխատակիցների հետ կնքվում է կոլեկտիվ աշխատանքային պայմանագիր: Կոոպերատիվի աշխատակիցների թիվը չի կարող գերազանցել անդամների ընդհանուր թվի 30 %-ը: Նշված սահմանափակումը չի կիրառվում քաղաքացիական պայմանագրով աշխատանքներ կատարող անձանց և սեզոնային աշխատանքային պայմանագրով աշխատող անձանց նկատմամբ:

12. Սույն հոդվածով և կոոպերատիվի ներքին իրավական ակտերով չկարգավորված աշխատանքային հարաբերությունների նկատմամբ կիրառվում են Աշխատանքային օրենսգրքի նորմերը»:

Կոոպերատիվի անդամի կարգավիճակի հաջորդ առանձնահատկությունը այն է, որ կոոպերատիվի անդամները իրավահավասար են, որը լավագույնս դրսևորվում է «մեկ անդամ՝ մեկ ձայն» սկզբունքի կիրառմամբ, ինչը նշանակում է, որ կոոպերատիվի յուրաքանչյուր անդամ ընդհանուր ժողովում ունի մեկ ձայնի իրավունք՝ անկախ նրա տիրապետած փայի արժեքից:

Կոոպերատիվի անդամի իրավունքներից է նաև կոոպերատիվի կառավարմանը մասնակցելու իրավունքը, որը ենթադրում է կառավարման մարմիններում մասնակցելու իրավունքը, կոոպերատիվի գործունեության վերաբերյալ տեղեկատվություն ստանալու իրավունքը, կոոպերատիվի կառավարման մարմինների նկատմամբ հսկողություն իրականացնելու իրավունքը, որը, ի թիվս այլնի, կարող է դրսևորվել կոոպերատիվի ընդհանուր ժողովի արձանագրությունները, որոշումները պահանջելու և ստանալու, արտաքին աուդիտի իրականացում պահանջելու իրավունքների իրացմամբ (Օրենքի 11-րդ հոդվածի 2-րդ մաս «գ» և «ժ» կետեր): Իրավաբանական գրականության մեջ որպես կոոպերատիվի անդամի կարևոր իրավունք նշվում է նաև որոշումների բողոքարկման իրավունքը, որին, մեր կարծիքով, առավել բնութագրական է իրավունքների պաշտպանության, իրավունքների իրացման երաշխիքը: Կոոպերատիվի կառավարմանը մասնակցելու իրավունքը յուրաքանչյուր անդամ իրացնում է առաջին հերթին ընդհանուր ժողովի միջոցով, ընդ որում անդամը ունի ինչպես ընդհանուր ժողովի նիստերին մասնակցելու, այնպես էլ արտահերթ ընդհանուր ժողով նախաձեռնելու իրավունք: Սակայն հարկ է նկատել, որ արտահերթ ընդհանուր ժողով գումարելու համար անհրաժեշտ է առնվազն անդամների 1/3-ի նախաձեռնությունը (Օրենքի 16-րդ հոդվածի 7-րդ մաս), ինչը մեր կարծիքով բավականին բարձր շեմ է կոոպերատիվների համար, և ավելի ճիշտ կլիներ սահմանել 10 %-ի շեմ, ինչպես դա արվել է գերմանական օրենքում: Սակայն հարկ է ընդգծել նաև, որ նշված դրույթը բավականին հստակ և գործուն մեխանիզմներ է նախատեսում անդամների՝ արտահերթ ժողով գումարելու իրավունքն իրացնելու առումով՝ սահմանելով, որ եթե գործադիր մարմինը կամ դիտորդ խորհուրդը չի կատարում արտահերթ ժողովի գումարման համար անհրաժեշտ գործողություններ, ապա անդամները ստեղծում են ընդհանուր ժողովի նախաձեռնող խորհուրդ և ձեռնամուխ են լինում ընդհանուր ժողովի կազմակերպմանը, ինչը լրացուցիչ երաշ-

խիք է իրենց իրավունքների իրացումն ապահովելու համար: Կոոպերատիվի գործունեության վերաբերյալ տեղեկատվություն ստանալու իրավունքը լրացուցիչ երաշխիք է, որպեսզի անդամը հնարավորություն ունենա իրացնել կոոպերատիվի գործունեության նկատմամբ իր հսկողությունը:

Կոոպերատիվի անդամը կոոպերատիվի անդամությունից կարող է կամավոր դուրս գալ ցանկացած ժամանակ՝ գրավոր դիմում ներկայացնելով կոոպերատիվի գործադիր մարմնին՝ վարչությանը կամ նախագահին: Սակայն հաշվի առնելով այն փաստը, որ կոոպերատիվին անդամակցությունը անդամի և կոոպերատիվի միջև առաջացնում է աշխատանքային հարաբերություններ, ուստի կոոպերատիվ շահերի պաշտպանության նպատակով, կարծում ենք, կարելի է նախատեսել անդամի պարտականությունը ծանուցել կոոպերատիվին դուրս գալուց առնվազն մեկ ամիս առաջ՝ նկատի ունենալով նաև այն հանգամանքը, որ անդամի՝ կոոպերատիվից դուրս գալու ուժով կոոպերատիվի համար առաջանում են մի շարք պարտականություններ. օրինակ՝ կոոպերատիվի անդամի դուրս գալու դեպքում նրան պետք է վճարվի նրա փայի արժեքը, կամ տրվի համապատասխան գույք, ինչպես նաև կատարվեն օրենքով և կանոնադրությամբ նախատեսված այլ վճարներ: Կոոպերատիվից դուրս եկող անդամին փայի արժեքը վճարվում է, կամ այլ գույքը տրվում է ֆինանսական տարին ավարտվելուց և կոոպերատիվի հաշվապահական հաշվեկշիռը հաստատվելուց հետո՝ կանոնադրությամբ նախատեսված ժամկետում:

Հնարավոր են նաև դեպքեր, երբ անդամությունը դադարեցվի անդամի կամքից անկախ հանգամանքներով, ինչպիսիք են՝ կոոպերատիվից հեռացումը, կոոպերատիվի անդամ ֆիզիկական անձի մահը, կոոպերատիվի անդամ իրավաբանական անձի գործունեության դադարեցումը, կոոպերատիվի գործունեության դադարեցումը: Կոոպերատիվի անդամը կոոպերատիվի կանոնադրությամբ իր վրա դրված պարտականությունները չկատարելու կամ ոչ պատշաճ կատարելու, ինչպես նաև օրենքով և կոոպերատիվի կանոնադրությամբ նախատեսված այլ դեպքերում կարող է ընդհանուր ժողովի որոշմամբ հեռացվել կոոպերատիվից: Կոոպերատիվից հեռացված անդամին վերադարձվում է իր փայը:

Կոոպերատիվի անդամի մահվան դեպքում օրենքով ժառանգ ճանաչված անձը կարող է դառնալ կոոպերատիվի անդամ, եթե այլ բան նախատեսված չէ կանոնադրությամբ: Մնացած բոլոր դեպքերում նրան է վերադարձվում կոոպերատիվի մահացած անդամի փայը, և կատարվում են օրենքով և կոոպերատիվի կանոնադրությամբ նախատեսված բոլոր վճարումները:

Ամփոփելով վերոգրյալը՝ կարծում ենք, որ ներկայումս գյուղատնտեսության առջև ծառայած խնդիրների լուծման լավագույն մոդելը կարող է լինել կոոպերատիվը, իսկ կոոպերատիվին անդամությունը կարող է դառնալ գյուղական համայնքի բնակիչների սոցիալ-տնտեսական խնդիրների լուծման լավագույն միջոցը, և այդ ճանապարհին անդամների իրավական կարգավիճակի հստակ սահմանումը կարևոր նախադրյալ է, որպեսզի յուրաքանչյուրի մոտ հստակ պատկերացում լինի, թե ինչ պարտականություններ է ստանձնելու և ինչ իրավունքներ է ձեռք բերելու՝ անդամակցելով կոոպերատիվին:

ПРАВОВОЕ ПОЛОЖЕНИЕ ЧЛЕНА КООПЕРАТИВА

Արտուր Վարդանյան

Ասպիրանտ Կաֆեդրայի քաղաքացիական իրավունքի ԵԳՄ

В статье анализируется правовой статус члена кооператива. Отмечены все основные права и обязанности члена кооператива, была изучена международная практика правового статуса члена в Российской Федерации, в разных странах ЕС, а также в США. Были сделаны ряд предложений направлены на повышении конкретности прав и обязательств члена, а также на урегулировании рабочих отношений между членом и кооперативом.

ПРАВОВОЕ ПОЛОЖЕНИЕ ЧЛЕНА КООПЕРАТИВА

Արտուր Վարդանյան

Ասպիրանտ Կաֆեդրայի քաղաքացիական իրավունքի ԵԳՄ

В статье анализируется правовой статус члена кооператива. Отмечены все основные права и обязанности члена кооператива, была изучена международная практика правового статуса члена кооператива в Российской Федерации, в странах ЕС, а также в США. Были сделаны предложения, направленные на повышение определенности прав и обязательств члена кооператива, а также на урегулирование рабочих отношений между членом кооператива и кооперативом.

LEGAL STATUS OF COOPERATIVE MEMBERS

Artur Vardanyan

Post-graduate student of the YSU Chair of Civil Law

The article analyzes the legal status of a cooperative member. All the essential rights and duties of members were mentioned, the practice of the Russian Federation, different countries of EU and also of the United States on their status was studied. A number of offers were made for defining rights and obligations of the cooperative member, and for regulation of labour relations between member and cooperative.

Բանալի բառեր – կոոպերատիվ, կոոպերատիվի անդամ, անդամի իրավական կարգավիճակը, անդամի աշխատանքային իրավունքները

Ключевые слова: кооператив, член кооператива, правовой статус члена кооператива, трудовые права членов кооператива

Key words: cooperative, cooperative member, legal stat of cooperative member, labor rights of a member